

Milli kinomuzun dünənini yaşadan Film Fondu

“Bu kino ki var, çox qəliz məsələdir. Həm qəlizdir, həm də ki, vacib...”
Kinodan danışarkən, hər dəfə gözümün önünə “Bəyin oğurlanması”
filmində ölməz sənətkarımız Səməndər Rzayevin yaratdığı bu səhnə gəlir.
Azərbaycan kinosu daim inkişafda olub. Cıyırları yola çevirən milli kinomuz
ötən 126 ildə bir-birindən maraqlı filmlərlə zənginləşib, bir neçə sənətkar
nəslı qəlbərdə əbədi məskan qurub.

Yolumuzu bu dəfə filmlərimizin saxlanma ünvanı sayılan Dövlət Film Fondundan saldıq. Milli kinolarımız burada göz bəbəyi kimi qorunub saxlanılır. Fondun 1-ci mərtəbəsində bizi qurumun şöbə müdiri Rəşad Qasimov qarşıladı. Öyrəndik ki, kinematografiyamızın “qızıl dövrü” sayılan 1970–80-ci illərdə 110 bədii, 500 sənədli və 44 cizgi filmi çəkilib. Onlardan bir qismi ara-sıra mavi ekranlarda göstərilərsə də, bu sənət incilərinin bir çoxu unudulub. Yaxşı ki, həm sovet dönməndə, həm də müstəqillik illərində ekranlaşdırılan kinolarımız burada etibarlı qorunur.

Rəşad Qasimov əvvəlcə Dövlət Film Fondunun yaradılması tarixi barədə sualmızı cavablandırdı:

– Sovet dönməndə Azərbaycanda istehsal olunan filmlər birbaşa Moskvanın sifarişi ilə çəkildirdi və orada da qəbul edilirdi. O vaxt ölkəmizdə ekranlaşdırılan filmlərin qorunub saxlanması üçün arxiv təşkilatı yox idi. Dövrün tələblərinə görə

bazasının əsası təşkil edilib. Sonralar özəl şəxsi arxivlərdə, kinoteatrlarda olan yeni çəkilən filmlər əsasında baza genişləndirildi. O vaxtlar mövcud şərait yarasız olduğuna görə, Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə müasir tələblərə və standartlara uyğun, texnoloji avadanlıqlarla təchiz edilmiş yeni bina inşa olundu. Fond 2009-cu ildən fəaliyyətini yeni bina davam etdirir.

Sonra şöbə müdiri ilə söhbətimizi kinolentlərin saxlanıldığı otaqda davam etdirdik. Burada filmlər adları ilə deyil, xüsusi kodlarla qorunur. Kinolentlərin saxlanıldığına görə otağın temperaturu bir qədər soyuq idi. İçəridə bakteriyaları öldürən lampalar quraşdırılıb. Bu otaqda rütubəti götürmək üçün avadanlıq və otaq temperaturunu tənzimləyən kondisioner var. Bina bütün mərtəbələrində kino istehsalında istifadə edilməyən texnika eksponat kimi sərgilənir. Köhnə kinoprojektorlar, aktyorların filmlərdə geyindiği əlbisələrin asıldığı



filmlərin istehsalına aid sənəd və materiallar, montaj vərəqləri, diplom və mükafatlar da mühafizə olunur.

Burada qorunan ən qədim film 1923-cü ildə çəkilmiş “Qız qalası”dır. Azərbaycan kinosunun tarixi başlanğıcı sayılan 1898-ci ildə çəkilmiş “Balaxanıda neft fontanı” filminin xronikal kadrlarının nüsxələri də

rik. Lentlərin “diş”ləri qırıq olur, onları da əvvəlki vəziyyətinə qaytarırıq. Filmi yoxladıqdan sonra, onun qüsurlu kağızına metrəjləri yazırıq. Elə filmlər də var ki, lentində yağ ləkələri olur. O da xüsusi maşınla yuyulur və əvvəlki vəziyyətinə qaydır.

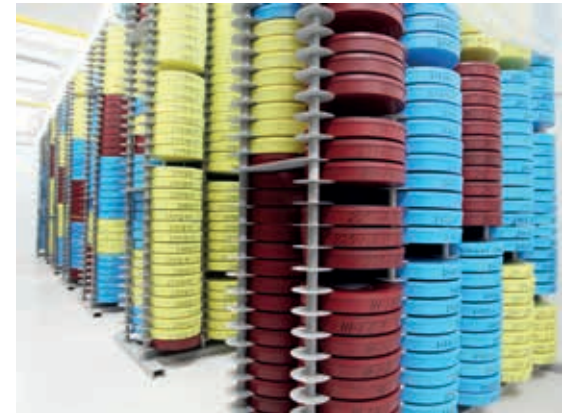
Fondun baş mütəxəssisi Nailə Bünyatova isə montaj masasında filmlərin səslə-

Kinomexanik Mikayıl İsmayilov isə köhnə filmlərin bərpaşu ilə məşğul olur:

– Çəkiliş tarixi 70-ci illərə aid olan lentlərlə işləmək həddən artıq diqqət tələb edir. Kinolentlər həssas olduğı üçün bəzən əldə qırılır. Təcrübəmdə belə hallarla bir neçə dəfə qarşılaşmışam. Yeni filmlər bir az möhkəm olur. Köhnə filmlər 350–400, yeniləri isə 1000 seansa qədər davamlıdır.

Fondun muzeyinə də baş çəkdik. Şöbə müdiri buradakı eksponatları təqdim etdi:

– Bunlar hələ fonda verilənlərin bir qismidir. Sərgiləyirik ki, gələnlərə qonaqlara da göstərək. Burada şüşə lövhələrin arxasında gördüyünüz “Sehrli xalat” filmində istifadə edilmiş xalattır. Azərbaycanın ilk səssiz filmlərini çəkən 1910-cu ilə aid “Debri” kamerası, Leyla Bədirbəylinin, Xan Babayevin, Qəmər Salamzadənin evlərindən götürülmüş əşyalar da muzeydə yer alıb. İlk cizgi filmində istifadə olunan kuklalar da buradadır. Saxlanan ən maraqlı eksponat isə tardır. Rejissor Səməd Mərdanovun çəkdiyi Azərbaycanın ilk səslı filmi “Mavi dənizin sahilində”nin yadigarıdır. Muzeydə bir neçə filminizə verilmiş mükafatlar da sərgilənir. Bir başqa eksponat isə “Dia filmidir”. Cihazdan sovet dönməndə orta məktəblərdə uşaqlara müxtəlif şəkilləri izah etmək üçün istifadə olunub.



buna ehtiyac duyulmurdu. Çünki senzura-dan keçməyən filmlər geri qaytarılmırdı, Rusiya Film Fondunda və dövlət arxivində saxlanılırdı. Azərbaycan müstəqillik əldə edəndən sonra ölkəmizdə filmlərin qorunub saxlanması üçün arxiv təşkilatının yaradılması zərurəti yarandı. Odur ki, bu barədə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 22 dekabr 1993-cü il tarixli qərarı verildi və rəsmi olaraq Dövlət Film Fondu yaradıldı.

Fond ilk dəfə 1994-cü ildən keçmiş “Qələbə” kinoteatrının binasında fəaliyyətə başlayıb. Azərbaycanda kino prokatında istifadə olunmuş filmlər bir yerə toplanılıb, Dövlət Film Fondunun kinoarxiv

ğı maketlər məxsusi bir mənzərə yaradır.

Rəşad Qasimov fondun fəaliyyət istiqamətlərindən də söz açdı:

– Dövlət Film Fondu öz işini 5 istiqamətdə qurub. Buraya filmlərin bərpaşu və qorunması, kino sənətinin təbliğı, arxiv materiallarının toplanması, elmi-tədqiqat və araşdırma aparılması, beynəlxalq əlaqələr daxildir. Fondada 70 min saxlanma vahidindən artıq kinomaterial qorunur. Burada kinolentdə olan filmlər, ədəbi və rejissor ssenariləri, foto və digər materiallar saxlanılır. Kinematografçuların şəxsi arxivləri, filmlərin sonradan əldə edilmiş nüsxələri saxlama vahidləridir. Fondun arxivində kino sənətkarlarının əlyazmaları,

qorunan nadir materiallardandır. Bu film Fransa sinematekasından götürülərək, rəqəmsal daşıyıcılarda ölkəmizə gətirilib. Köhnə lentlər kimyəvi tərkibinə görə xüsusi şəraitdə qorunur. Çünki kinolentlər tərkib etibarilə həssas olur. Rütubət və temperatur rejimi xüsusi hazırlanmış boksular vasitəsilə tənzim olunur. Fondada 18 belə boks var. Mühafizə bazasında saxlanılan kinolentlər daimi baxışdan keçirilir, tənzimlənmə və bərpa işi aparılır.

Uzun illərdən bəri burada çalışan mütəxəssis Sevdə Ələkbərova işin bəzi incəliklərini açıqladı:

– Kinolentlə bəzən kadrlar düz yapıdırılır. Biz həmin kadrları bərpa edi-

rini yoxlayır. O dedi ki, masanın üzərində olan müasir texnika vasitəsilə filmlərin həm səsini yoxlayır, həm də rənginə diqqət yetirirlər. Filmlərin tarixi də daxil olmaqla, hansı kinostudiyada çəkilməsinə qədər hər bir incəlik yoxlanılır. Digər baş mütəxəssis Nəsir Ağayev lentin zədələnməmiş hissələrini bərpa edir. O da gördüyü iş barədə bizə həvəslə bilgi verdi. Öyrəndik ki, otaqda filmlərin rəng çalarlarını daha da yaxşılaşdırmaq üçün hər cür avadanlıq var. Köhnə filmlərin əksəriyyəti bir vaxtlar yaxşı şəraitdə saxlanılmadığı üçün rəng solğunluğu yaranıb. O filmlərin hər birinə bu otaqda yeni həyat verilir.

O, indiki projektorlardan fərqli olaraq video deyil, foto göstərir. Bir otaq da var ki, burada müxtəlif dövrlərdə çəkilmiş kinoların orijinal afişasını görmək mümkündür.

Sonda onu da öyrəndik ki, kino təbliğı də Dövlət Film Fondunun əsas fəaliyyət istiqamətlərindəndir. Burada bir çox kino xadimlərinin yaradıcılıq gəcələri və yubileyləri təşkil olunur. Hər il dövlət sifarişi ilə ekranlaşdırılan filmlər fonda təhvil verilir...

Dövlət Film Fondu ilə tanışlıq göstərdi ki, bu xəzinə kinomuzla bağlı nə varsa, hamsının saxlanıncıdır.

Ceyhun ALIŞLI
XQ